

спільні цінності з державами-членами ЄС і прагне поширення цих цінностей». Подібність із першим реченням ст. 49 Договору про ЄС є очевидною. Крім цього, слід зазначити, що низка положень відображають формулювання копенгагенських критеріїв вступу в ЄС. Політичні критерії, такі як стабільність інститутів, які гарантують демократію, верховенство права, права людини та основоположні свободи, визначаються не тільки як «істотні елементи» УА¹, вони також є невід'ємною частиною встановлення політичного діалогу² і співробітництва в сфері свободи, безпеки та юстиції³. На економічному рівні створення ПВЗВТ розглядається як засіб для «завершення переходу [України] до діючої ринкової економіки»⁴.

І останнім, але не менш важливим, є те, що УА ґрунтується на прагненні України до «зближення з ЄС у політичній, економічній та правовій сферах».

Тим не менш, УА не має на меті підготовку України до вступу в ЄС, а спрямована на формування «тісних і вигідних відносин»². Іншими словами, основним завданням УА є забезпечення часткової інтеграції України в ЄС, при цьому не пропонуючи конкретних перспектив членства в ЄС. Добре відомо, що цей процес породжує суттєві проблеми для застосування *acquis* ЄС, зокрема, для однакового тлумачення і застосування спільних правових засад в рамках правових систем третіх країн. Із цією метою, УА з Україною запроваджує посилений інституційний механізм, розширює умови та передбачає комплексний процес правової гармонізації та вирішення спорів, що відрізняється від інших існуючих моделей інтеграції без набуття членства.

■ § 18.5. «Поглиблена» і «всеосяжна» зона вільної торгівлі між ЄС та Україною⁵

Наразі ЄС створив приблизно 30 зон вільної торгівлі (ЗВТ) із іншими країнами та веде переговори або завершує ратифікацію угод

¹ Преамбула УА.

² Стаття 6 УА.

³ Стаття 14 УА.

⁴ Стаття 1(2) УА. ² Стаття 1(2) УА.

⁵ Вперше надруковано: Ван дер Лу Г. Нова зона вільної торгівлі між ЄС та Україною: «глибока» і «всеосяжна» // Право України. – 2013. – № 6. – С. 59–69.

про створення таких зон з іншими ключовими торговими партнерами – Канадою, Індією, Малайзією та країнами МЕРКОСУР, планує у найближчому майбутньому укласти такі угоди з США¹. Всі ці ЗВТ різняться за сферою дії, змістом та намірами в залежності від різних цілей політичних рамок, до яких включено ці угоди. Широкомасштабні угоди про ЗВТ з ЄС можуть бути як обмеженими, що охоплюють лише торгівлю товарами, наприклад, початкові Євро-Середземноморські ЗВТ, що входять до Угод про асоціацію з країнами Євро-Середземноморського регіону, так і поглибленими торговельними угодами, що охоплюють майже всю торгівлю між ЄС та його партнером. Наприклад, нещодавно створена ЗВТ між ЄС та Південною Кореєю. Цілі цих ЗВТ також різняться. ЗВТ можуть бути частиною попередньої угоди про приєднання, як наприклад, зони, створені за угодами про стабілізацію та асоціацію із західно-балканськими країнами, вони можуть бути частиною ширшої угоди про асоціацію, як наприклад, зони, створені за угодами про асоціацію з країнами Євро-Середземноморського регіону. Вони також можуть бути спрямовані на розвиток, наприклад, Угоди про економічне партнерство з країнами Африки, Карибського та Тихоокеанського басейнів, або їх основним орієнтиром може бути отримання доступу на ринок, як наприклад, у випадку ЗВТ між ЄС та Південною Кореєю.

В рамках Європейської Політики Сусідства (СПС) та Східного Партнерства (СП) ЄС уклала новий вид УА зі своїми країнами-партнерами (Україною, Молдовою та Грузією), які передбачають створення «поглибленої і всеосяжної зони вільної торгівлі». Цей новий вид торговельних угод передбачає інтеграцію та доступ країн-партнерів до Внутрішнього ринку ЄС без надання їм перспективи членства у ЄС.

§ 18.5.1. Особливості «поглибленої» і «всеосяжної» зони вільної торгівлі між Україною і ЄС

Угода про асоціацію між Україною та ЄС, яка включає розділ про ПВЗВТ, є першою Угодою нового покоління угод про асоціацію з країнами СП і покликана заснувати унікальний вид політичної асоціації

¹ Огляд торговельних угод, укладених ЄС з третіми країнами [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/agreements/#_europe.

та економічної інтеграції. Справді, варто наголосити, що основна мета ПВЗВТ виходить за межі простого економічного співробітництва, як це передбачалося в УПС, а спрямована на економічну «інтеграцію» України до Внутрішнього ринку ЄС. Наприклад, ст. 1(d) УА між Україною та ЄС, в якій викладені її цілі, стверджує, що ця Угода спрямована на *«забезпечення умов для покращення економічних та торговельних відносин, спрямованих на поступову інтеграцію України до Внутрішнього ринку ЄС, що включає створення поглибленої і всеосяжної зони вільної торгівлі»*. Така мета «інтеграції без членства» відповідає ширшим цілям ЄПС та СП, спрямованим на модернізацію економіки країн-партнерів, залучення інвестицій, сприяння стабільності, безпеці та процвітання і створенню «кола друзів» навкруги ЄС.

Відповідно до назви зона вільної торгівлі між ЄС та Україною є «поглибленою» і «всеосяжною». Всеосяжний характер ГВЗВТ передбачає, що вона має ширші рамки та охоплює всі основні аспекти торговельних відносин між ЄС та Україною. Таким чином, вона є більш розширеною, ніж класичні ЗВТ, і передбачає не лише взаємне відкриття ринків для більшості товарів, а й часткову та поступову лібералізацію послуг і обов'язкові до виконання положення у всіх основних торгових аспектах, таких як санітарні та фітосанітарні заходи (СФЗ), право інтелектуальної власності, сприяння торгівлі, державні закупівлі, енергетика, транспорт та конкуренція.

З іншого боку, «поглиблений» характер ПВЗВТ стосується зобов'язання України привести своє законодавство у відповідність до *acquis* ЄС з метою досягнення економічної інтеграції до Внутрішнього ринку ЄС. УА між Україною та ЄС містить кілька пунктів про наближення законодавства, згідно з якими Україна має привести своє внутрішнє законодавство у відповідність до *acquis* ЄС. В свою чергу, Україні буде надана можливість поступового виходу на Внутрішній ринок ЄС. Такі положення УА між Україною та ЄС *quid pro quo* є досить революційними у порівнянні з попередніми необов'язковими документами ЄС, виданими в рамках ЄСП та СП.

§ 18.5.2. «Всеосяжний» характер зони вільної торгівлі між Україною і ЄС

Під терміном «всеосяжна ЗВТ» Європейська Комісія розуміє торговельні угоди, які охоплюють (майже) всі торгові аспекти між ЄС та

договірною стороною. Тому на відміну від класичних ЗВТ, які лише охоплюють торгівлю товарами, «всеосяжні» торговельні угоди мають також охоплювати інші торгові аспекти, що набувають все більшого значення в рамках актуальних питань торгівлі в ЄС та світі, як наприклад, послуги, державні закупівлі, інтелектуальна власність, конкуренція тощо. Обсяг і зміст ПВЗВТ, наведено у ч. IV УА між ЄС та Україною¹.

Що стосується ПВЗВТ, торгівлі товарами ЄС та Україна будуть поступово створювати ЗВТ на перехідний період не більше 10 років після набуття чинності УА до ст. XXIV ГАТТ 1994 р. (ст. 25 УА). Кожна Сторона повинна зменшити або усунути свої митні збори на товари іншої Сторони, як це передбачено в додатках до Угоди (ст. 29(1) УА). Для торгівлі використаного одягу та інших речей передбачений спеціальний перехідний режим (ст. 29(1) УА). Через 5 років сторони навіть можуть розглянути питання про прискорення і розширення меж ліквідації митних зборів (ст. 29(4) УА). Крім того, Угода передбачає застереження про нескасування митних зборів (ст. 30 УА), і Сторони застосовують до товарів іншої Сторони національний режим відповідно до ст. III ГАТТ 1994 р. (ст. 34 УА). Експортне мито на вивезення товарів до іншої Сторони УА заборонено, а існуюче експортне мито, що застосовується в Україні (наприклад, на окремі види сировини, металів, міді і насіння соняшника), слід поступово ліквідувати (ст. 31 УА)². Також у даний час заборонені експортні субсидії на сільськогосподарську продукцію (ст. 32 УА) та імпорتنі й експортні обмеження на товари, що поступають на територію іншої Сторони (узгоджені винятки у ст. XI ГАТТ 1994 р. все ще дозволяються) (ст. 35 УА).

Що стосується захисту торгівлі Угода передбачає можливість введення захисних заходів, узгоджених СОТ, коли імпорт загрожує завдати серйозної шкоди вітчизняній промисловості (ст. 40 УА). Цікаво, що Україні вдалося домовитися про конкретні захисні заходи у вигляді високого мита на імпорт легкових автомобілів з ЄС (ст. 44 УА).

¹ Розділи угоди про ПВЗВТ: розділи 1 – Національний режим та доступ до ринку товарів; 2 – Засоби захисту торгівлі; 3 – Технічні бар'єри в торгівлі; 4 – Санітарні та фітосанітарні заходи; 5 – Митні питання та сприяння торгівлі; 6 – Заснування підприємницької діяльності, торгівля послугами, електронна комерція; 7 – Поточні платежі та рух капіталу; 8 – Державні закупівлі; 9 – Інтелектуальна власність; 10 – Конкуренція; 11 – Енергетика, пов'язана з торгівлею; 12 – Прозорість і 13 – Торгівля та сталий і гармонійний розвиток.

² Додаток I–D до УА також дозволяє Україні, за певних обставин, ввести захисні заходи у вигляді надбавки до експортного мита на товари, перелічені в цьому Додатку.

Антидемпінгові і компенсаційні заходи у зоні вільної торгівлі ґрунтуються на відповідних положеннях угод ГАТТ і СОТ (наприклад, ст. VI ГАТТ 1994 р. та Угоди СОТ про субсидії і компенсаційні заходи).

§ 18.5.3. «Поглиблений» характер зони вільної торгівлі між Україною і ЄС

«Поглиблений» характер УА стосується регулювання процесу інтеграції України до Внутрішнього ринку ЄС, що базується або зумовлюється наближенням законодавства України до *acquis* ЄС. Розділ IV УА між Україною і ЄС, в якому регулюється функціонування ПВЗВТ, містить численні положення, які зобов'язують Україну наблизити своє внутрішнє законодавство до *acquis* ЄС і, в свою чергу, нашій країні поступово надається доступ до Внутрішнього ринку ЄС.

Найбільш характерна особливість розділу IV УА між Україною і ЄС полягає в тому, що майже кожна з його глав має відмінний «тип» механізму зближення законодавства. Ці різні механізми зближення законодавства різняться за своїми масштабами і процедурами, щоб гарантувати однакове тлумачення і застосування змісту *acquis* ЄС для зближення залежно від цілей конкретної глави розділу IV УА між Україною і ЄС. Далі будуть коротко висвітлені чотири механізми наближення українського законодавства до *acquis* ЄС в наступних сферах: 1) технічні бар'єри у торгівлі (ТБТ); 2) санітарні та фітосанітарні заходи (СФЗ); 3) підприємницька діяльність, торгівля послугами та електронна торгівля; 4) державні закупівлі. Ці чотири позиції вибрані тому, що наближення законодавства в цих сферах пов'язане з відкриттям Внутрішнього ринку ЄС для України.

При аналізі цих механізмів зближення законодавства необхідно враховувати кілька елементів. По-перше, чи є вже встановлений зміст *acquis* ЄС, до якого необхідно наблизитись? Чи УА передбачає чіткий і точний графік для наближення українського законодавства до *acquis* ЄС? По-друге, якою є кінцева мета процесу наближення українського законодавства до *acquis* ЄС? Чи наближення законодавства чітко пов'язане з відкриттям ринку або іншими формами лібералізації торгівлі між сторонами УА? По-третє, які передбачаються механізми для внесення змін з урахуванням мінливості *acquis* ЄС? І нарешті, яким чином забезпечується однакове тлумачення і застосування *acquis* ЄС?

Чи зобов'язана Україна інтерпретувати *acquis* ЄС відповідно до судової практики СПЕС?

Технічні бар'єри у торгівлі. Відповідно до глави 3 про ТБТ розділу IV УА Україна має поступово досягти узгодженості з технічним регулюванням і процедурами стандартизації й оцінювання відповідності в ЄС. Отже, Україна повинна наблизитись до відповідного *acquis* ЄС (ст. 56 УА). Процес наближення, передбачений у цій главі, має чітку кінцеву мету: якщо після моніторингу за впровадженням цього процесу наближення ЄС вирішить, що «відповідне українське законодавство і стандарти повністю збігаються з законодавством і стандартами ЄС», ЄС укладе Угоду з Україною про оцінку відповідності і прийнятності промислових товарів, яка передбачатиме взаємне визнання нормативних процедур та процедур перевірки для промислових товарів (ст. 57 УА). Отже, така Угода полегшить доступ на ринок ЄС українських товарів та європейських товарів – на ринок України. Однак глава 3 про ТБТ розділу IV УА не передбачає у своєму Додатку чіткого змісту *acquis* ЄС, до якого слід наближатися. Відсутність чіткого визначення *acquis* ЄС можна пояснити тим, що Договірні сторони з метою взаємного визнання можуть вільно встановлювати і підтримувати власні правила і норми до і після її підписання. Оскільки немає чіткого змісту *acquis* ЄС для наближення, то також і немає встановленого механізму для внесення змін чи оновлення релевантного *acquis* ЄС з урахуванням мінливості *acquis* ЄС.

Санітарні і фітосанітарні заходи. Механізм законодавчого наближення СФС схожий на механізм, передбачений в главі 3 про ТБТ розділу IV УА. Метою глави 4 про СФЗ розділу IV УА є спрощення торгівлі сировинними товарами, які підпадають під дію санітарних та фітосанітарних заходів між Сторонами, *inter alia*, у наближенні України до відповідного законодавства ЄС (ст. 64 УА). Крім того, існують чіткі умови доступу до ринку ЄС української продукції. Лише коли ЄС після моніторингу впровадження процесу наближення вирішить¹, що законодавчого зближення досягнуто, ЄС надасть Україні «підтвердження відповідності» (ст.ст. 64(3) і 66(4) УА). Це означає, що сторона-імпортер приймає СФЗ сторони-експортера як рівноцінні і, отже, це буде сприяти торгівлі між сторонами, оскільки дозволяє уникнути дублю-

¹ Насправді це рішення має бути прийнято Підкомітетом України-ЄС з питань СФЗ. Таким чином, ЄС має право вето і може блокувати це рішення (ст. 74(6) УА між Україною та ЄС).

вання контролю. Знову ж таки, ні в главі 4 про СФЗ розділу IV УА, ні в його додатках немає чіткого змісту *acquis* ЄС для наближення, однак, Україна повинна підготувати «всеохоплюючу стратегію» для впровадження цього розділу (ст. 64(4) УА). Цей документ буде включений до Угоди і слугуватиме нормативним документом для наближення України до відповідної *acquis* ЄС в сфері СФЗ.

Підприємницька діяльність, торгівля послугами та електронна торгівля. На відміну від глав про СФЗ та ТБТ розділу IV УА положення про законодавче наближення більш деталізовані та розроблені в главі 6 про підприємницьку діяльність, торгівлю послугами і електронну торгівлю розділу IV УА, особливо це стосується підрозділів про поштові та кур'єрські послуги, електронний зв'язок, фінансові послуги і транспортні послуги. У цих сферах Україна повинна гарантувати, що її «існуючі закони і майбутнє законодавство поступово будуть узгоджені із *acquis* ЄС» (ст.ст. 114(1), 124(1) і 133(1) УА). В даному випадку УА передбачає в своїх додатках чіткий зміст *acquis* ЄС, до якого слід наблизитись (Додаток XVII, додатки 2–5 УА). Це не тільки стосується більш ніж 80 конкретних директив і правил, а й передбачає жорсткий графік. Крім того, існують жорсткі умови доступу до Внутрішнього ринку ЄС. Тільки після дуже суворих процедур моніторингу Європейської Комісії за виконанням цих зобов'язань щодо наближення Комітет з питань торгівлі може прийняти рішення про надання доступу до Внутрішнього ринку відповідних послуг (ст. 4(3) Додатка XVII УА)¹. Примітно, що в Додатку до глави 6 розділу IV УА містяться докладні положення про те, як слід вносити поправки або оновлювати *acquis* ЄС в додатках з урахуванням мінливості *acquis* ЄС². До того ж з метою подальшого забезпечення однакового

¹ Згідно з цим положенням доступ до Внутрішнього ринку означає, що не має бути «жодних обмежень свободи реєстрації юридичних осіб ЄС або України на їх територіях і що юридичні особи, утворені відповідно до законодавства держави-члена ЄС або України, які мають свій зареєстрований офіс, центральне управління або основне місце діяльності на території Сторони, для цілей цієї Угоди вважаються юридичними особами держав-членів ЄС та України. Це також стосується створення представництв, філій або дочірніх підприємств юридичними особами ЄС і України на території держави іншої Сторони; жодних обмежень свободи надання послуг юридичною особою на території іншої Сторони для осіб держав-членів ЄС та України, створених в ЄС чи Україні». Механізм суворого моніторингу викладений у Додатку XVII-6.

² Додаток XVII передбачає процедури внесення поправок і оновлення *acquis*, викладеного у цьому Додатку, (i) до надання доступу до внутрішнього ринку (ст. 3) і (ii) після надання доступу до внутрішнього ринку (ст. 5).

тлумачення і застосування *acquis* ЄС міститься вказівка про те, що «оскільки положення цього Додатка і положення застосовних положень, зазначених у додатках, ідентичні за змістом до відповідних [положень ЄС], ті положення при їх реалізації та застосуванні повинні тлумачитися в світлі їх тлумачення СПЕС» (ст. 6 Додатка XVII УА).

Державні закупівлі. Глава 8 про державні закупівлі розділу IV УА передбачає взаємний і поступовий доступ до ринків державних закупівель на основі принципу національного режиму для державних контрактів і концесій у традиційних секторах, а також у секторі комунальних послуг. І знову наближення законодавства України до *acquis* ЄС про державні закупівлі є ключовим у главі 8 розділу IV УА. Залежно від прогресу України в наближенні свого законодавства до *acquis* ЄС про державні закупівлі сторони повинні надати компаніям іншої Договірної сторони доступ до процедур укладення контрактів (ст. 153 і 154(3) УА)¹. Так само як і в главі 6 розділу IV УА тут визначається чіткий перелік актів *acquis* ЄС в сфері державних закупівель, у тому числі надається точний графік (ст. 148 і Додаток XXI-A УА) з наближення українського законодавства до *acquis* ЄС про державні закупівлі і зобов'язання тлумачити релевантний *acquis* ЄС про державні закупівлі відповідно до практики СПЕС (ст. 153(2) УА)².

§ 18.6. Імплементация і ефективне застосування Угоди про асоціацію в правовій системі України

Ефективна імплементация УА є передумовою подальшої інтеграції України в ЄС. Наша держава має відповідати спільним демократичним та економічним цінностям ЄС та забезпечити належне функціонування поглибленої та всебічної зони вільної торгівлі. Цього можна досягти тільки шляхом побудови конкурентної ринкової економіки та запровадження міжнародних правових стандартів та стандартів ЄС. Україна

¹ Рішення про надання взаємного доступу на ринок може буде прийнято Комітетом з питань торгівлі (ст. 153(2) УА).

² Слід зазначити, що це положення лише зазначає, що «належна увага» має приділятися практиці СПЕС, в той час як у відповідних положеннях глави 6 розділу IV УА зазначено, що положення, ідентичні до *acquis* ЄС, «слід» інтерпретувати згідно з відповідною практикою СПЕС.